

“

Ditt verste mareritt er livet du lever

En undersøkelse av varslingsreglene i
straffegjennomføringsloven og forslag til lovendring.

INNHold

Ordforklaringer	4
Forord	5
Sammendrag	7
Rettidig, men ulik praksis	7
Våre anbefalinger til nye og bedre varslingsregler	7
Del 1 Dagens regler for varsling	9
Hva menes med «av betydning for»?	10
I hvilke situasjoner skal det varsles?	11
Hvem kan få varsel?	11
Hvilke vilkår kan settes?	11
Hva skal det varsles om?	11
Hvor og når skal varselet bli gitt?	11
Når skal det ikke varsles?	11
Del 2 Vår undersøkelse	13
Slik ble undersøkelsen gjennomført	15
Begrepet «rettidig varsling»	15
Våre funn	16
Permisjoner i undersøkelsen	16
Sendes varsel i tide?	16
Er det vilkår til permisjonen?	17
Er det regionale forskjeller i type vilkår?	18
Prøveløslatelser i undersøkelsen	19
Del 3 Våre anbefalinger	21
Vår vurdering av dagens praksis	23
Nye og bedre varslingsregler	24
Plikt til å varsle - rett til å få varsel	24
Hvem bør varsles?	25
Innholdet i varselet	25
Når bør det varsles?	25
Foreslått lovendring	28
Nøkkeltall	29
Bakgrunnstall	30
Vedlegg	31

ORDFORKLARINGER

DOM En dom er en rettslig avgjørelse som blir gjort av en domstol. I dommen står det om den tiltalte er skyldig eller ikke, og om hvilken straff han eller hun skal få (om retten bestemmer at vedkommende er skyldig).

FORVARING Dette er den strengeste straffen man kan få. Man får en forvaringsdom når lovbruddet er veldig alvorlig, og det er fare for at det skjer igjen. Man blir dømt til forvaring i for eksempel 21 år, men straffen kan forlenges hvis det fortsatt er behov for å beskytte samfunnet.

FREMSTILLING Fremstilling er en utgang fra fengslet med følge av tjenestemenn. Vanlige formål ved fremstillinger kan være viktige begivenheter i nærmeste familie, fremstilling til behandling, legebesøk og så videre. Fremstilling vil bare skje i situasjoner der kriminalomsorgen anser det som sikkerhetsmessig forsvarlig.

FRIGANG Frigang er den adgang som en innsatt i et fengsel kan ha til å ta arbeid hos en arbeidsgiver, eller følge undervisning, utenfor anstalten. Enkelte steder gis frigang fra såkalte frigangshjem, atskilt fra fengselet. Frigang kan først påbegynnes etter en sammenhengende frihetsberøvelse på minst 4 måneder.

STRAFFEGJENNOMFØRING Det som før ble kalt å sone en straff blir nå kalt straffegjennomføring.

PRØVELØSLATELSE Noen ganger kan man bli løslatt før man har gjennomført hele dommen, det kalles prøveløslatelse. Det er vanligst etter at man har vært i fengselet i 2/3 tid, da kan man bli prøveløslatt.

VARSLING Dersom domfelte skal gjennomføre straff utenfor fengsel, får frigang, permisjon eller blir løslatt, og det trolig er av interesse for fornærmede eller etterlatte å få kjennskap til dette, skal det varsles om avgjørelsen. Formålet med slik varsling er å gi de det gjelder informasjon om at man kan møte på domfelte. Kriminalomsorgen gjør en vurdering av om varsel skal gis i hvert enkelt tilfelle, se nærmere om vurderingsmomentene for beslutningen i retningslinjene til straffegjennomføringsloven.

VILKÅR Dersom det fremstår som nødvendig for en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring, skal kriminalomsorgen i perioden med møteplikt fastsette at prøveløslatte skal:

- overholde bestemmelser om bosted
- møte i upåvirket tilstand hos offentlig myndighet, person eller organisasjon etter kriminalomsorgens anvisning
- overholde bestemmelser om behandling
- overholde bestemmelser om oppholdssted, arbeid eller opplæring
- unnlate å ha samkvem med bestemte personer

Se flere ordforklaringer:
kriminalomsorgen.no

Kristin Stokke
Faglig leder i
Stine Sofies Stiftelse

FORORD

Å utøve vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner er å begå alvorlig kriminalitet. I motsetning til en del andre former for kriminalitet, etterlater slike handlinger omfattende belastninger på barn over tid, fordi de krenker barns selvfølelse, egenverdi og integritet.

Gjennom vårt arbeid i over 20 år, har vi i Stine Sofies Stiftelse møtt mange barn som har vært utsatt for vold eller overgrep. De forteller om store belastninger som følger av å treffe på personen, som har utført alvorlige krenkelser mot en selv eller noen man står nær, når de minst venter det.

Stine Sofie Senteret i Grimstad tar hver uke imot flere titalls barn, som har opplevd vold eller overgrep, til et kurs- og mestringsopphold. Vår juridiske veiledningstjeneste mottar om lag 400 henvendelser hvert år, og vi arrangerer pårørendeseminar for etterlatte av barn som har blitt drept. Ett av temaene som går igjen er utfordringer rundt manglende varsling. Varslingsreglene i kriminalomsorgen har derfor vært et område vi har fulgt kontinuerlig.

Det norske straffegjennomføringssystemet er basert på et humanistisk prinsipp og på individuell tilrettelegging for de domfelte og innsatte. Samtidig skal de som er offer for den kriminelle handlingen få hjelp og støtte til å forsones seg med det som har skjedd og beskyttes mot ny vold. Straffegjennomføringsloven åpner for at ofrene kan få varsel om når den straffedømte er ute av fengsel, for eksempel ved permisjon. De kan imidlertid ikke selv bestemme når de skal få varsel, og de har heller ikke krav på varsel i alle situasjoner.

Etter gjentatte oppfordringer, møter med politikere, brev og henstillinger, har vi sett en moderat endring i forståelse for ofre og etterlattes situasjon – men det er på langt nær nok. Vi har derfor sett det som nødvendig å ta tak i problematikken på en mer systematisk måte. Med denne gjennomgangen har vi sett at reglene praktiseres ulikt mellom fengslene. Sammen med de historiene vi hører, mener Stine Sofies Stiftelse at varslingsreglene i mye større grad må vektlegge hensynet til fornærmede og etterlattes behov for beskyttelse, hjelp og omsorg.

«Ditt verste mareritt er livet du lever» er et sitat fra en jente som ble utsatt for seksuelle overgrep av sin egen far. Til tross for at faren ble domfelt og fengslet, traff hun plutselig på ham i sitt eget nærområde. Hun fikk ikke mulighet til å forberede seg på dette fordi hun ikke fikk et varsel slik hun hadde krav på.

FNs barnekonvensjon artikkel 19 og artikkel 39 gir barn en særlig rett til beskyttelse mot vold og rett til hjelp og rehabilitering i etterkant av vold og overgrep. Vi i Stine Sofies Stiftelse ønsker oss en endring av regelverket som i større grad tar innover seg perspektivene der barn er fornærmede eller etterlatte, og håper denne undersøkelsen kan bidra til dette.

Påpasselighet med hensyn til varsling av fornærmede eller dennes etterlatte er av vesentlig betydning for kriminalomsorgens ivaretagelse av offerperspektivet, og utgjør en sentral del av samfunnsoppdraget.

SAMMENDRAG

Det er straffegjennomføringsloven som regulerer og legger rammene for hvordan straff skal gjennomføres, både i og utenfor fengsel. Kriminalomsorgen skal gjennomføre de reaksjonene påtalemakt eller domstol har avgjort. De skal også ta stilling til om fornærmede eller etterlatte skal varsles ved utgang fra fengsel.

Kriminalomsorgen beskriver sitt samfunnsoppdrag på følgende måte:

Påpasselighet med hensyn til varsling av fornærmede eller dennes etterlatte er av vesentlig betydning for kriminalomsorgens ivaretagelse av offerperspektivet, og utgjør en sentral del av samfunnsoppdraget.

Rettidig, men ulik praksis

Konsekvensene av manglende varsling kan være store for den enkelte. Vår undersøkelse viser at det er variasjoner fra fengsel til fengsel om

- varslene sendes ut i god nok tid til at fornærmede og etterlatte har en reell mulighet til å forberede seg
- informasjon om oppholdssted
- bruk av vilkår om ikke å ta kontakt med bestemte personer eller krav om oppholdssted

Basert på funnene og vår erfaring gjennom mer enn 20 år, mener vi at reglene praktiseres for ulikt og at for mange opplever at de ikke mottar varsel i situasjoner som har betydning for dem. Varslingsreglene må derfor gjennomgås med tanke på bedre beskyttelse av fornærmede eller etterlatte.

Våre anbefalinger til nye og bedre varslingsregler

- Det må innføres en generell varslingsplikt for de mest alvorlige straffbare handlingene.
- Det skal også varsles ved fremstilling, fengselsbytte, oppslag i media og dødsfall.
- Kriminalomsorgen skal ha mulighet til å varsle i andre tilfeller hvor det er av betydning for fornærmede eller deres etterlatte. Når barn er berørt, må dette vektlegges spesielt og barns beste skal være et grunnleggende hensyn.
- Barn av domfelte bør kunne varsles etter samme rutine for varsling til mindreårige fornærmede eller etterlatte.
- Skal varselet ha reell betydning, må det gis ut i god nok tid og inneholde informasjon om oppholdssted. Det innebærer at de som mottar varselet kan forberede og tilpasse seg. Et system for digital varsling må på plass.

«Øyvind» (59)

ETTERLATT ETTER DRAP

For en del år siden ble «Øyvinds» datter brutalt drept, og samboeren hennes ble dømt til 17 års fengsel for ugjerningen. «Mia», parets felles barn og «Øyvinds» barnebarn, var den gang kun et spedbarn, og besteforeldrene overtok ansvaret for «Mia» etter dette.

«I mange år hadde gjerningsmannen jevnlige permisjoner. Hver gang mottok vi varsel i forkant av permisjonene. Vi ble da informert om tidspunkt, oppholdssted og vilkår for permisjonen, ofte at gjerningsmannen ikke fikk kontakte oss etterlatte.

Ved fengselsbytte opplevde vi imidlertid at varslene ble mindre informative.

De siste tre årene har vi ikke mottatt noen varsler. Vi har heller ikke hørt noe fra kriminalomsorgen når det gjelder straffegjennomføringen, til tross for at vi er både pårørende og etterlatte.

Tidligere i år ble jeg tipset om at gjerningsmannen postet innlegg på sosiale medier. Innleggene inneholdt også lokasjon og jeg oppdaget da at vedkommende oppholdt seg i kort avstand fra der vi bor.»

Stine Sofies Stiftelse har hjulpet «Øyvind» og familien med å klage på de mangelfulle og uteblivende varslene til Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI). Tilbakemeldingen har vært at KDI kun forholder seg til gjeldende regelverk. De har ikke adgang til å innhente fornærmede eller etterlattes opplevelse om hva som er av betydning for dem å vite om gjerningspersonens permisjoner og utganger fra fengselet.

Del 1

DAGENS REGLER FOR VARSLING

DAGENS REGLER FOR VARSLING

Reglene for når kriminalomsorgen har plikt til å varsle står i straffegjennomføringsloven § 7 b. I tillegg er det utarbeidet egne retningslinjer. Det er egne regler for varsling for de som er dømt til tvungen psykisk helsevern og barn som bor på institusjon. Disse tas ikke opp her.

Scann QR-kodene for å se lovteksten og retningslinjene.

Straffegjennomføringsloven
lovdata.no

Retningslinjer til straffegjennomføringsloven
kriminalomsorgen.no

Hva menes med «av betydning for»?

Et grunnleggende vilkår for varslingsplikten er at det er «av betydning for» fornærmede eller etterlatte å få kjennskap til at gjerningspersonen er ute av fengselet, for eksempel på permisjon. Det er kriminalomsorgen som skal vurdere om vilkåret er oppfylt. «Av betydning for» er et skjønnsmessig begrep. Straffegjennomføringsloven har ingen regulering av hva man skal legge vekt på i denne vurderingen.

I retningslinjene går det frem at det skal gjøres en konkret skjønnsmessig vurdering i hver sak, også i saker som omhandler seksuallovbrudd og vold. Relevante momenter i vurderingen er

- lovbruddets art og alvorlighet
- antatt behov for å forberede seg på å møte domfelte
- sannsynlighet for at de vil kunne treffe hverandre

Varsel skal vurderes særlig nøye dersom fornærmede eller etterlatte er under 18 år.

Ifølge retningslinjene kan kriminalomsorgen, uten hinder av taushetsplikten, innhente informasjon fra politi, sosialtjenesten, barnevernet og så videre. De fornærmede eller etterlatte skal ikke uttale seg i forkant. De får heller ikke informasjon om at vurderingen er gjort.

I hvilke situasjoner skal det varsles?

Straffegjennomføringsloven § 7 b har en opplisting over hvilke situasjoner det kan varsles. Det følger av bestemmelsen at det kan være aktuelt å varsle til fornærmede eller etterlatte i følgende tilfeller:

- Gjennomføring av straff utenom fengsel.
- Frigang.
- Gjennomføring av straff utenfor fengsel med elektronisk kontroll.
- Permisjon.
- Straffeavbrudd.
- Prøveløslatelse.
- Prøveløslatelse for forvaringsdømte.
- Unndragelse fra fengselsstraff, forvaring og strafferettslige særreaksjoner.
- Løslatelse etter endt tid av fengselsstraffen.

Hvem kan få varsel?

Det er den som er fornærmet i straffesaken eller dennes etterlatte som kan varsles. I retningslinjene går det frem at etterlatte er avdødes ektefelle, samboer, barn, foreldre eller søsken. Dersom fornærmede eller etterlatte er under 18 år skal varsel gis til vergen.

Er det flere etterlatte, skal det gjøres en konkret vurdering av om det er tilstrekkelig å varsle kun én av de nærmeste. Andre, for eksempel ektefelle/samboer eller barn av den straffedømte som ikke er fornærmet eller etterlatt, vil ikke kunne få varsel.

Hvilke vilkår kan settes?

Det er anledning til å sette vilkår for utgangen fra fengselet, for eksempel at domfelte må overholde bestemmelser om oppholdssted eller unnlate å ta kontakt med bestemte personer.

Hva skal det varsles om?

Fornærmede eller etterlatte skal få informasjon om dato og tidsrammen for når gjerningspersonen er ute av fengselet. Dersom det er satt vilkår skal det også gis informasjon om det i varselet dersom det berører dem.

Når det gjelder spesifikke opplysninger om oppholdssted, går det frem av retningslinjene at gjerningspersonens personvern ikke skal krenkes, samtidig som fornærmede eller etterlatte skal gis en reell mulighet til å kunne ta forholdsregler.

Hvor og når skal varselet bli gitt?

Varselet skal gis i god tid slik at det er en reell mulighet til å innrette seg. Samtidig skal gjerningspersonen få mulighet til en eventuell klagebehandling før varselet blir sendt ut. I retningslinjene står det at varsel bør gis minimum 14 dager før det aktuelle tidspunktet.

Varsel skal sendes skriftlig eller via Digipost. Varselet kan kun gis muntlig unntaksvis.

Når skal det ikke varsles?

Det er ikke lov å varsle i andre tilfeller enn de nevnte. Dette betyr at de fornærmede eller etterlatte *ikke* vil få varsel i følgende tilfeller:

- Innkalling til straffegjennomføring.
- Fremstilling utenfor fengsel med følge av en ansatt (for eksempel delta i sosiale begivenheter).
- Overføring til et annet fengsel.
- Ved reportasje eller intervju i media.
- Utløp av forvaringstid.
- Ved dødsfall.
- Innleggelse på sykehus eller opphold på institusjon.¹

¹ Ved gjennomføring av straff i institusjon må det fattes vedtak om at varslingsreglene i straffegjennomføringsloven skal gjelde.

«Eva» (43)

UTSATT FOR OVERGREP SOM BARN

For noen år siden ble far til «Eva» dømt for en rekke seksuelle overgrep begått mot henne da hun var barn. Fordi «Eva» var en del av rettsaken, visste hun at faren skulle sitte fire år i fengsel.

«En dag, da det hadde gått to år av den rettskraftige dommen, var jeg passasjer på den lokale hurtigbåten. Idet båten la til, så jeg plutselig min far på kaia. Jeg fikk panikk! Jeg forsøkte å hoppe av båten og ut i vannet. Heldigvis ble jeg holdt igjen av medpassasjerer.

Da jeg kom i land, løp jeg hjem og stengte meg inne. Jeg var helt uforberedt. Jeg hadde ikke mottatt varsel om at min far var ute på permisjon. Jeg visste heller ikke at han kom til å oppholde seg i nærheten av mitt hjemsted eller om han hadde lov til å kontakte meg i permisjonstiden.

Det tok to uker før jeg våget å forlate hjemmet mitt igjen.»

Del 2

**VÅR
UNDERSØKELSE**

SLIK BLE UNDERSØKELSEN GJENNOMFØRT

Stine Sofies Stiftelse sendte i januar 2022 innsynsbegjæring til fem fengsler, ett i hver fengselsregion. Vi mottok svar på alle begjæringene om innsyn innen utgangen av april 2022.

Det ble bedt om innsyn fra Halden fengsel (region øst), Åna fengsel (region sørvest), Trondheim fengsel (region nord), Bergen fengsel (region vest) og Telemark fengsel, avdeling Skien (region sør).

I innsynsbegjæringen ba vi om kopi av alle varsler sendt til fornærmede eller etterlatte etter straffegjennomføringsloven § 7 b, samt antall innvilgede permisjonstillatelser og prøveløslatelser de siste tre måneder. Vi ønsket å få kunnskap om hvor mange av permisjonstillatelsene det varsles om. Vi ønsket også informasjon om fengselets rutiner for varsling til fornærmede eller etterlatte.

Begrepet «rettidig varsling»

Vi har i vår gjennomgang av varslene vurdert alt som er varslet 14 dager før utgang fra fengsel som rettidig og alt som er varslet mindre enn 14 dager som ikke-rettidig. Det er verdt å merke seg at svært mange av varslene som er ansett som rettidig, er sendt ut mellom 14 til 16 dager før utgang. Hovedvekten av varslene er sendt ut per post. Ved utsending av varsel 14 dager før permisjonen ved ordinær postforsendelse, må vi anta at fornærmede eller deres etterlatte mottok varselet tidligst mellom syv til ti dager før utgangen fra fengselet skulle finne sted.

PERMISJON

Permisjoner i undersøkelsen

Vi har gjennom innsynsbejæringen fått informasjon om følgende permisjoner:

Antall permisjonstillatelser

616

Antall permisjonstillatelser der det er vurdert som nødvendig å varsle

205

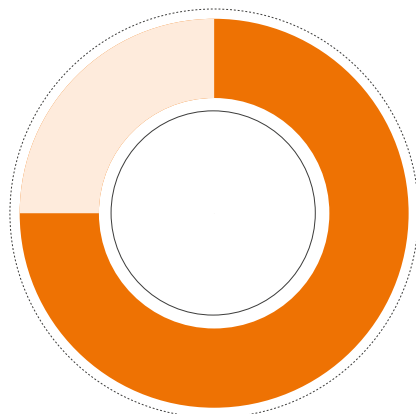
Varsel til unike personer som er fornærmede eller etterlatte

320

VÅRE FUNN

Permisjoner i undersøkelsen

Det er gitt 616 permisjoner i den aktuelle perioden. I 205 av disse har kriminalomsorgen vurdert at det var «av betydning for» de fornærmede eller etterlatte å få varsel. Vi har ikke undersøkt hvilke momenter kriminalomsorgen har lagt til grunn i sine vurderinger. Antall permisjoner fra de ulike fengslene varierer fra 10 til 337 innvilgede permisjonstillatelser.

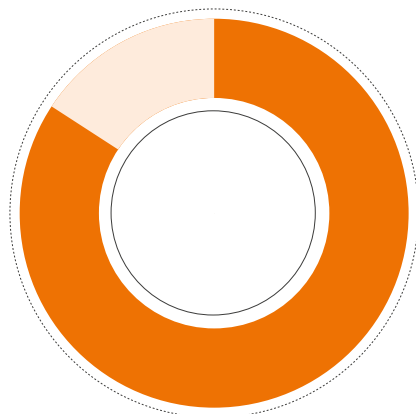

Totalt 616 permisjonstillatelser

- 205 permisjonstillatelser med varsling
- 411 permisjonstillatelser uten varsling

Sendes varsel i tide?

I vår undersøkelse fant vi at det for alle fengslene samlet var sendt ut varsel til 320 fornærmede eller etterlatte. For 273 (85 %) av disse var varselet gitt rettidig. Det var noe variasjon mellom de ulike regionene. Region øst og vest sendte ut varsel rettidig i over 90 % av permisjonene. Region sør har kun sendt ut varsel rettidig i 56 % av permisjonene.

Ble varslene sendt i rett tid?

- 15 % NEI
- 85 % JA

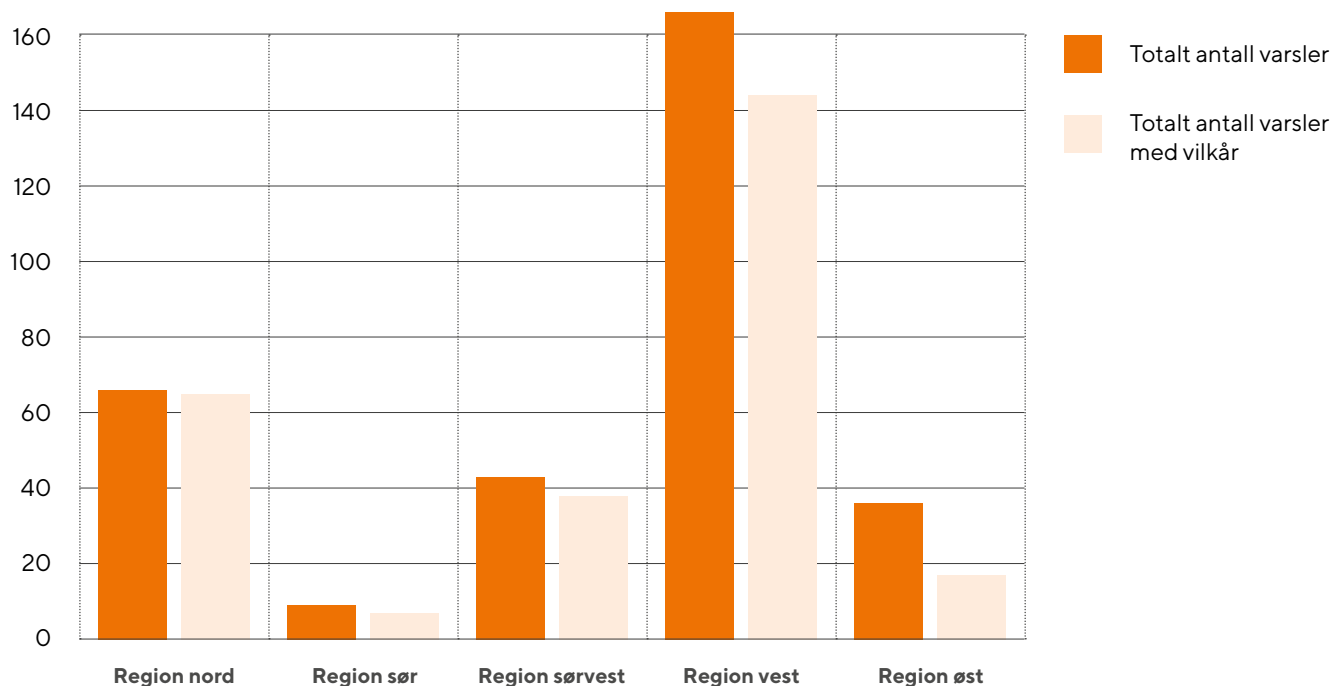
Er det vilkår til permisjonen?

Det er sendt ut varsel til 320 unike fornærmede eller etterlatte.* I 177 av disse varslene ble det informert om vilkår for permisjonen i form av kontaktforbud. Videre ble det i 116 av varslene informert om vilkår for permisjonen i form av fast oppholdssted. Det er viktig å merke seg at det i noen av varslene ble informert om begge vilkår.

Vi har i vår undersøkelse valgt å telle hvert vilkår for seg.**

Region øst har færrest permisjoner med vilkår (47 %), mens de fire andre regionene har vilkår for de aller fleste permisjonene som er gitt (fra 78 % til 98 %).

Antall varsel med vilkår fordelt per fengsel per region

*Se bakgrunnstall i tabell 3 side 30.

**Se bakgrunnstall i tabell 4 side 30.

PERMISJON

Er det regionale forskjeller i type vilkår?

Oppholdssted

Dersom det i permisjonstillatelsen er satt vilkår om oppholdssted, skal det varsles hvor domfelte skal oppholde seg under permisjonen dersom det er av direkte betydning for de fornærmede eller etterlatte.

Vår gjennomgang viser at det er stor variasjon i hvordan de ulike fengslene praktiserer dette.* Region vest har kun gitt vilkår om oppholdssted i 6,7 % av sine permisjoner. I region nord ser vi at det er gitt varsel om oppholdssted i 98 % av sine permisjoner.

I tilnærmet alle tilfellene av varsling om oppholdssted, er det kun gitt informasjon om hvilken kommune domfelte skal oppholde seg i. I noen tilfeller er det gitt informasjon om et noe mer begrenset geografisk område. Ingen fengsler har gitt informasjon om domfeltes permisjonsadresse.

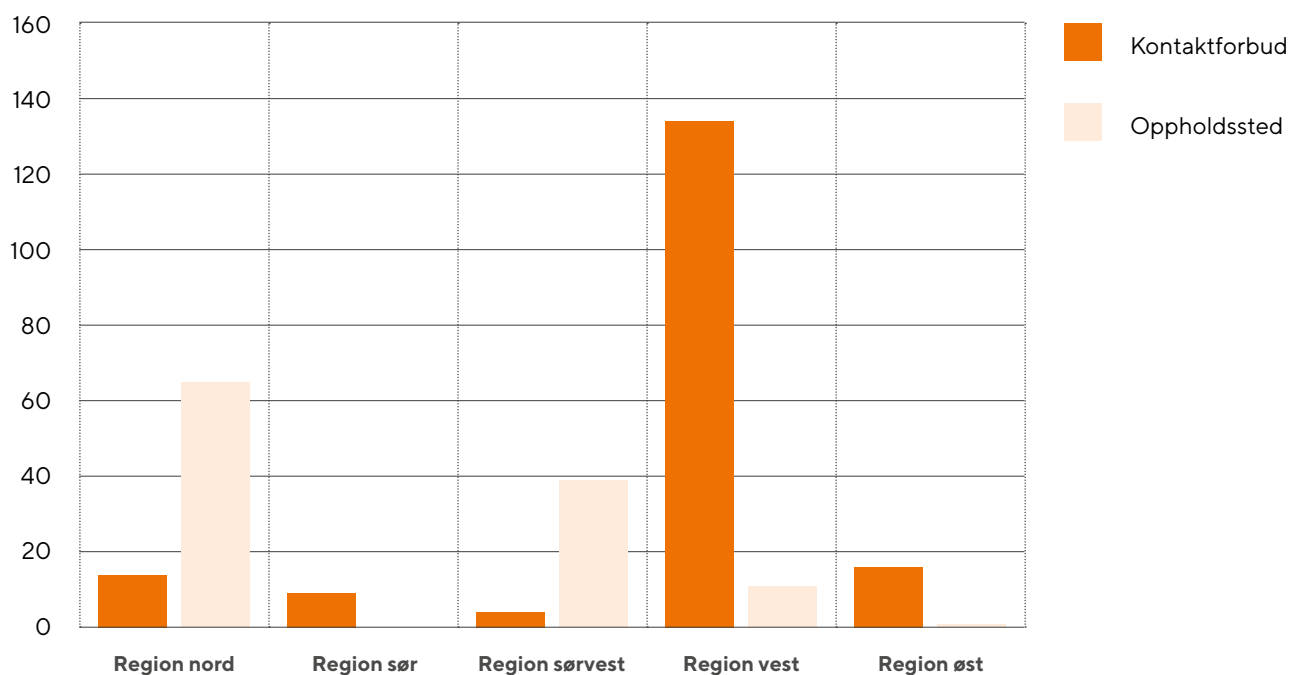
Kontaktforbud

Varselet skal også inneholde opplysninger om eventuelle vilkår om at domfelte ikke skal ta kontakt med bestemte personer. Det er en forutsetning at kontakten er av direkte betydning for fornærmede eller etterlatte.

Det er sendt ut varsel om at domfelte ikke skal kontakte fornærmede eller etterlatte i 177 av de 320 varslene.** Tabellen viser en stor variasjon mellom fengslene som ilegger kontaktforbud og varsler om dette. Eksempelvis ser vi for de 177 kontaktforbud som er gitt, har region vest gitt over 75 % av de totale varslene.

Antall vilkår per vilkårstype fordelt per fengsel per region

Vi har kun sett på vilkårstypene kontaktforbud og opplysning om oppholdssted.

PRØVELØSLATELSE

Prøveløslatelse i undersøkelsen

Vi har gjennom innsynsbegjæringen kun fått informasjon om et få antall varsler ved prøveløslatelse. To av fengslene har ikke hatt prøveløslatelse i denne perioden.

Det vises til at det er gitt tillatelse til 42 prøveløslatelse til 42 individuelle domfelte. Det gitt ut varsler om 17 av disse prøveløslatelsene.

Det er sendt varsler til totalt 26 fornærmede eller etterlatte. 20 av varslene er sendt ut rettidig, mens seks av dem er sendt ut for sent. I to av tilfellene er det sendt ut varsel etter at prøveløslatelsen har funnet sted. Ca 77 % av varslene er sendt ut i rett tid.

Videre ser vi at det kun er ilagt vilkår om å ikke ta kontakt med fornærmede eller etterlatte i fire av 26 tilfeller. Det er kun gitt informasjon om hvilken kommune innsatte skal bo-sette seg i ved prøveløslatelsen i fire av 26 tilfeller.

Om fengslenes rutiner for varsling

Alle fengslene svarte at de ikke har egne rutiner for varsling, men at varsling utføres i henhold til regelverk, forskrift og retningslinjer. Ett av fengslene ga en detaljert beskrivelse av hvordan de rent praktisk varsler.

Prøveløslatelse i undersøkelsen

Vi har gjennom innsynsbegjæringen fått informasjon om følgende prøveløslatelse:

Antall prøveløslatelse

42

Antall prøveløslatelse der det er vurdert som nødvendig å varsle

17

Varsel til unike personer som er fornærmede eller etterlatte

26

«Tuva» (23)

BARN AV GJERNINGSMANN

For noen år siden ble «Tuva» sin far dømt til åtte års fengsel for seksuelle overgrep mot hennes kusine. I tillegg ble han dømt for gjennomføring og deling av nettovergrep av flere av «Tuva» sine venninner.

«Da rettsaken pågikk, fikk jeg svært lite informasjon fordi jeg hverken var fornærmet eller pårørende i saken. Jeg opplevde at hverdagen ble uutholdelig. Min far, som jeg stolte på, lyttet til og var glad i, hadde sviktet meg. Han hadde skadet mange av dem jeg brydde meg om, og han ødela forholdet mellom meg, min kusine og mine venninner. Jeg ønsket derfor ikke å ha kontakt med min far.

I dag har jeg ingen rett til informasjon om straffegjennomføringen fordi jeg ikke har vært utsatt, fornærmet eller er offer i saken mot min far. Jeg får derfor ingen varsler fra Kriminalomsorgen når min far er ute på permisjon, prøveløslatelse eller ved endt straffegjennomføring. Jeg vet aldri når eller hvor jeg kan møte på ham.»

Del 3

VÅRE ANBEFALINGER

VÅR VURDERING AV DAGENS PRAKSIS

Basert på funnene i undersøkelsen og vår erfaring gjennom mer enn 20 år, mener vi at reglene for varsling praktiseres for ulikt og at for mange opplever at de ikke mottar varsel i situasjoner som har betydning for dem. I vårt utvalg ble det gitt varsel i om lag 33 % av tilfellene hvor det ble innvilget permisjonstillatelse. Vi vet ikke hvilke vurderinger som er gjort der kriminalomsorgen har vurdert at det ikke skal varsles.

Kriminalomsorgen varsler i all hovedsak rettidig. I tett opp mot 85 % av tilfellene er det gitt varsel i rett tid. Det er likevel, etter vår mening, for mange som ikke varsles i god nok tid. Det er derfor usikkert om varselet kommer frem tidsnok slik at de varslede har en reell mulighet til å innrette seg. Det er også ganske stor variasjon mellom fengslene, noe som gjør at muligheten for å ha tid til å innrette seg vil variere etter hvilket fengsel domfelte gjennomfører straff ved. Det er etter vårt syn uheldig.

Videre er det store forskjeller mellom fengslene om det gis informasjon om hvor domfelte skal oppholde seg. Tre fengsler (både store og små) gir i realiteten ikke ut informasjon om hvor domfelte skal oppholde seg under permisjon. To større fengsler gir imidlertid ut denne informasjonen i nesten alle tilfeller. Fengslene synes å ha praksis for enten å gi ut denne informasjonen eller holde den helt tilbake.

Vi ser også store variasjoner mellom fengslene ved bruk av vilkår om å ikke ta kontakt med bestemte personer under permisjon. Variasjonene er likevel ikke så store som ved informasjon om oppholdssted.

NYE OG BEDRE VARLINGSREGLER

Det er mennesker som har opplevd å bli utsatt for vold, trusler eller seksuelle overgrep som skal varsles ved utgang fra fengslene. I verste fall er det etterlatte etter drap som skal varsles om at de kan møte deres barns-, foreldres- eller søskens drapsperson. Konsekvensene av manglende varsling kan derfor være store for den enkelte.

Ifølge Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen artikkel 3 har barn rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem, og at i alle avgjørelser som berører barna, skal det legges grunnleggende vekt på hva som er barns beste.

Verken straffegjennomføringsloven eller retningslinjene omtaler barns grunnleggende rettigheter.

Våre funn og erfaringer tilsier at dagens regelverk og praksis ikke gir god nok beskyttelse av fornærmede eller etterlatte. Reglene praktiseres ulikt og det er for mange som opplever at de ikke får varsel der det hadde hatt betydning for dem. Varslingsreglene må gjennomgås for å gi bedre beskyttelse av de som har vært utsatt for kriminelle handlinger.

Plikt til å varsle – rett til å få varsel

For at kriminalomsorgen skal kunne oppfylle det de selv beskriver som en sentral del av sitt samfunnsoppdrag – nemlig ivaretagelse av offerperspektivet – må de som har blitt utsatt for alvorlige kriminelle handlinger bli varslet i større grad.

I dag er det opp til kriminalomsorgen å vurdere om det er «av betydning for» fornærmede eller etterlatte å få varsel. Dagens skjønnsmessige vurdering øker risikoen for feilvurdering og usaklig forskjellsbehandling. Vi mener derfor det må innføres en generell varslingsplikt og en rett til varsel i de mest alvorlige sakene, særlig sakene som berører barn.

For å sikre lik rettssikkerhet for alle som skal varsles mener vi i Stine Sofies Stiftelse at det bør oppføres en liste over tilfeller hvor kriminalomsorgen skal sende varsel til de fornærmede eller etterlatte. Det bør være varslingsplikt for kriminalomsorgen dersom domfelte skal gjennomføre straff for alvorlige lovbrudd.

Vårt forslag er at det bør varsles dersom domfelte skal gjennomføre straff for brudd på bestemmelser der de fornærmede har blitt utsatt for fysisk og/eller psykisk vold, seksuelle overgrep eller drap. Dette gjelder følgende bestemmelser i straffegjennomføringsloven: §§ 168, 251, 253, 254, 255, 257, 258, 259, 263, 264, 266, 266a, 267, 267a, 267b, 271, 272, 273, 274, 275, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 328 bokstav a og b og 331 bokstav c, d og e.

Når skal det varsles?

I «Eva» sin sak opplevde hun at et varsel hun skulle hatt, aldri kom. Dersom hun hadde fått vite at faren hennes kom ut på permisjon og hvor han skulle oppholde seg, kunne hun ha oppholdt seg på en annen plass i permisjonsperioden og planlagt hverdagen sin best mulig.

Et varsel med vilkår om kontaktforbud, kunne dessuten trygget henne på at hun ikke ville blitt konfrontert med sin største frykt, nemlig å møte på ham i perioden han var ute av fengsel.

Videre bør kriminalomsorgen fortsatt ha plikt til å varsle i andre tilfeller hvor det er «av betydning for» fornærmede eller etterlatte. Det ansvaret kriminalomsorgen har for å innhente tilstrekkelige opplysninger slik at de kan gjøre en forsvarlig vurdering, må komme tydelig frem. Når barn er berørt må dette vektlegges spesielt, og barns beste skal være et grunnleggende hensyn.

Hvem bør varsles?

Som i dag må fornærmede eller etterlatte varsles.

Høsten 2021 ble vi imidlertid gjort oppmerksom på utfordringen ved at domfeltes barn, som ikke selv er fornærmet, ikke kan varsles. Både regelverk og retningslinjer presiserer eksplisitt at denne gruppen ikke har anledning til å bli varslet ved permisjon eller andre utganger. Varslingsreglene bør likevel etter vår mening utvides til å også gjelde barn av domfelte.² En kriminell handling har mange berørte parter – og barn av domfelte er per i dag ekskludert fra å kunne få informasjon om sine foreldre som gjennomfører straff. Denne gruppen er derfor avhengig av å ha en kontakt med straffedømte foreldre for å få informasjon om når han eller hun skal på permisjon, prøveløslates eller lignende. Vi har sett flere tilfeller der barn av innsatte ikke er direkte offer for deres kriminalitet, men likevel har gode grunner til å ønske informasjon om sine foreldres straffegjennomføring, uten å ha kontakt med dem selv.

Kriminalomsorgen har per i dag retningslinjer for hvordan mindreårige fornærmede eller etterlatte skal varsles. En videreføring av disse rutinene vil kunne løse utfordringen med hvordan barn av domfelte bør varsles.

Innholdet i varselet

Det er i dag store variasjoner i hva som gis av informasjon om oppholdssted. Rettssikkerheten er derfor avhengig av hvilket fengsel den innsatte gjennomfører straff ved. For de fornærmede eller etterlatte er det viktig at det gis tilstrekkelig informasjon slik at de kan ha en reell mulighet til å beskytte seg. Regelverket må tydeliggjøre og sikre en mulighet til å gi bedre informasjon i varselet. Som hovedregel mener vi at det alltid

skal informeres om hvilket område domfelte skal oppholde seg i ved utgang. Retningslinjene må oppdateres for å sikre likere og bedre praksis.

Når bør det varsles?

Vår klare oppfatning er at dagens regler ikke dekker alle de tilfellene hvor etterlatte eller deres pårørende bør varsles. Det bør også gis varsel ved innkalling til straffegjennomføring, dersom domfelte ikke møter til straffegjennomføring, fremstilling, fengselsbytte, ved domfeltes død i fengsel og domfeltes deltakelse i media.

Innkalling til straffegjennomføring

For å sikre en trygg og forutsigbar fremtid for fornærmede, etterlatte og barn av innsatte, bør det gis varsel når domfelte får innkalling til straffegjennomføring. Det må da varsles om at domfelte er innkalt til straffegjennomføring, når straffegjennomføring starter og hvor lang dom som skal gjennomføres. Et slikt varsel er en unik mulighet til å gi generell informasjon om en normal straffegjennomføring og en normal progresjon (blant annet når man vanligvis søker om første permisjon, prøveløslatelse og lignende). Dette vil kunne gi de varslede bedre forståelse for når de kan forvente fremtidige varsler og mer forutsigbarhet.

I det første varselet vil kriminalomsorgen ha mulighet til å skaffe seg følgende informasjon fra den/de varslede:

- Om de ønsker varsler.
- Særlige tilfeller der de ønsker varsler.
- Forhold som kan ha påvirkning på hvordan kriminalomsorgen skal varsle for fremtiden.

I dag er første mulighet for informasjon om straffegjennomføring når domfelte har fått innvilget permisjon og kriminalomsorgen har vurdert at det er av betydning å bli varslet. Da kan barna ha levd lenge med frykt og usikkerhet.

Ikke møtt til straffegjennomføring

På samme måte som kriminalomsorgen varsler om at en domfelt ikke har møtt til fengselet etter endt permisjon, kan de også varsle om at domfelte ikke har møtt til straffegjennomføring som avtalt.

²

Fremstilling

Domfelte har anledning til å søke såkalt fremstilling. Det kan være aktuelt hvis den innsatte vil delta i viktige begivenheter i familien. Sosiale fremstillinger kan gjennomføres med at fengselsbetjenter, kledd i sivilt, følger den domfelte. Dette kan gi inntrykk av at de er løslatt fra fengsel, eller ute fra fengsel, uten at noen har blitt varslet. Dersom fornærmede, etterlatte eller domfeltes barn møter den innsatte uforberedt på en slik fremstilling, kan dette føre til retraumatisering og fremkalle stor frykt. Det bør derfor også varsles om fremstilling.

Fengselsbytte

I dag er det ikke mulig for kriminalomsorgen å varsle om fengselsbytter. Dette er en nødvendig begrensning, da de som varsles uansett får informasjon om hvor domfelte gjennomfører straff ved neste varsel. De fornærmede, etterlatte og barn av domfelte vet da ikke hvor de skal henvende seg dersom de har spørsmål eller informasjon som kan være av betydning for vurdering av varslingsregler. Det gjør også kommunikasjonen med kriminalomsorgen nødvendigvis vanskelig.

Ved domfeltes deltakelse i media

Kriminalomsorgen vurderer om domfelte skal få delta i media. Vi har fått tilbakemeldinger fra barn som har opplevd å se sitt søskens drapsmann på storskjerm på skolen. Det må være en generell plikt for kriminalomsorgen å varsle i slike tilfeller, slik at fornærmede, etterlatte eller domfeltes barn selv kan ta avgjørelsen om dette er noe de ønsker å se eller ikke.

Ved dødsfall

Vi har forståelse for at det i visse tilfeller ikke kan gis informasjon om helsestatus. Det bør da gis tydelig informasjon om at de ikke vil motta varslingsregler i visse tilfeller, men at varslingsreglene overholdes likevel.

I dag gir ikke kriminalomsorgen varsel dersom domfelte dør under straffegjennomføring. For de som skal varsles betyr dette at varslingsregler stopper opp uten at man får noen forklaring. Dette kan føre til nødvendig frykt for at domfelte er løslatt uten at man har fått varsel om dette. Det bør derfor være praksis å varsle om dødsfall.

Forsendelsesmåte

Skal varselet ha betydning, så må det gis ut i god nok tid til at de varslede kan være forberedt og tilpasse seg. I vår gjennomgang, ser det ut til at nesten alle varslene er sendt med vanlig postgang til tross for at kriminalomsorgen kan bruke Digipost.

Vi mener utsendelsen tar for lang tid, og et system med digital varslingsregler må tas i bruk.

Sosial fremstilling

I «Øyvind» sin sak hadde gjerningsmannen fått fremstilling for å bli med sin bror til en fornøylespark. Da «Øyvind» ringte fengselet for å undersøke hvorfor de ikke hadde blitt varslet, opplevde han at han aldri kom lengre enn til sentralbordet. Han opplevde at ingen ville snakke med ham.

At gjerningsmannen hadde vært ute og i nettopp denne parken, fikk han vite ved en tilfeldighet. «Vi hadde planer om å dra dit den samme helgen, men det ble heldigvis ikke noe av. Forklaringen om at det ikke varsles i slike situasjoner, fikk jeg vite mye senere fra Stine Sofies Stiftelse», forteller «Øyvind».

Intervju med media

I «Øyvind» sin sak ble familien gjort oppmerksom på at gjerningsmannen, som en av flere innsatte, ble intervjuet i media om temaet «familie i julen». Dette skapte sterke reaksjoner i familien, og «Øyvind» tok saken opp med både kriminalomsorgen lokalt og journalisten som hadde gjort intervjuet.

Journalisten beklaget med en gang, og sa de ikke hadde fått lov til å spørre hva intervjuobjektene satt inne for. Fengselet beklaget i etterkant, men «Øyvind» og familien opplevde at både media og fengselet ikke tok hensyn til de etterlatte da de gjennomførte intervjuet med gjerningsmannen.

FORESLÅTT LOVENDRING

Det foreslås en endring i straffegjennomføringsloven § 7 b. Bestemmelsen må bli mer tydelig og sikre lik behandling av fornærmede, etterlatte eller domfeltes barn – uavhengig av hvilket fengsel domfelte gjennomfører straff i. Lovendringen må også utvide muligheten til å varsle.

Det vil også være nødvendig å gjøre noen endringer i andre bestemmelser, samt utarbeide nye retningslinjer for praktisering av varslingsreglene. Ny § 7 b er at denne bør være så tydelig at det er lite rom for lokal variasjon og lite behov for tolkning.

Ny ordlyd i straffegjennomføringsloven § 7 b:

§ 7 b . Varsel til fornærmede, dennes etterlatte eller domfeltes barn

Kriminalomsorgen skal ved innkalling til straffegjennomføring varsle fornærmede, dennes etterlatte eller domfeltes barn dersom domfelte skal gjennomføre straff for brudd på straffelovens §§ 168, 251, 253, 254, 255, 257, 258, 259, 263, 264, 266, 266a, 267, 267a, 267b, 271, 272, 273, 274, 275, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 328 bokstav a og b og 331 bokstav c, d og e.

Dersom kriminalomsorgen finner det av betydning for fornærmede, dennes etterlatte eller domfeltes barn, skal det også gis varsel ved innkalling til straffegjennomføring når domfelte gjennomfører straff for andre lovbrudd enn de nevnt i 1. ledd. Barns beste skal være et grunnleggende hensyn i vurderingen.

Varsel om innkalling til straffegjennomføring skal inneholde informasjon om hvor domfelte er innkalt til straffegjennomføring, hvor lang dom domfelte skal gjennomføre, informasjon om hvilke tilfeller det gis varsel for og generell informasjon om normal progresjon i straffegjennomføringen.

Fornærmede, dennes etterlatte eller domfeltes barn skal gis mulighet til å reservere seg fra alle eller noen av de tilfeller hvor varsling ellers vil bli sendt dem.

Kriminalomsorgen skal, når annet ikke er avtalt, gi varsel dersom domfelte ikke møter til avtalt straffegjennomføring, unndrar seg straff etter innsettelse, skal på fremstilling, skal bytte fengsel, skal på permisjon, innvilges frigang, overføres til straffegjennomføring i eget hjem, prøveløslatelse, løslatelse, domfeltes deltakelse i media og domfeltes død i fengsel, jf. §§ 10, 14, 15, 16, 16a, 20, 24, 33, 34, 35, 42.

NØKKELTALL

TABELL 1 Antall kursdeltakere ved Stine Sofie Senteret

År	Barn	Omsorgs- personer
2021	477	325
2020	283	202
2019	510	353
2018	413	299

TABELL 2 Antall henvendelser til juridisk veiledningstjeneste i Stine Sofies Stiftelse

År	Telefon	E-post
2021	166	95
2020	193	206
2019	234	267
2018	309	228

TABELL 3 Antall varslede i rett tid

Fengsel i regionen	Totalt antall varslede	Rettidig varsler (antall)	Rettidig varsler (%)
Vest	166	148	89 %
Øst	36	35	97 %
Sør	9	5	56 %
Sørvest	43	30	70 %
Nord	66	55	83 %
SUM	320	273	85 %

TABELL 4 Antall varslede med vilkår

Fengsel i regionen	Totalt antall varslede	Varsler med vilkår (antall)	Varsler med vilkår (%)
Vest	166	144	87 %
Øst	36	17	47 %
Sør	9	7	78 %
Sørvest	43	38	88 %
Nord	66	65	98 %
SUM	320	271	-

TABELL 5 Antall vilkår fordelt: oppholdssted (ift. egne varsler)

Fengsel i regionen	Totalt antall varslede	Oppholdssted (antall)	Oppholdssted (%)
Vest	166	11	6,7 %
Øst	36	1	2,8 %
Sør	9	0	0 %
Sørvest	43	39	90,6 %
Nord	66	65	98,5 %
SUM	320	116	-

TABELL 6 Antall kontaktforbud per fengsel (ift. alle varsler)

Fengsel i regionen	Kontaktforbud (antall)	Kontaktforbud (%)
Vest	134	75,7 %
Øst	16	9 %
Sør	9	5,1 %
Sørvest	4	2,3 %
Nord	14	7,9 %
SUM	177	100 %

VEDLEGG

Straffegjennomføringsloven
lovdata.no

Retningslinjer til
straffegjennomføringsloven
kriminalomsorgen.no

20
22

